

УДК 94(477): 929 «1916/1950»

АНТОНЮК Я.М.

<https://orcid.org/0000-0002-9419-5990>

ТРОФИМОВИЧ В.В.

<https://orcid.org/0000-0003-0083-0437>

<https://doi.org/10.33577/2313-5603.39.2023.3-14>

ГОЛОВНИЙ АНАЛІТИК СБ ОУН ІЗ ДОНЕЦЬКА ВАСИЛЬ ШЕВАНЮК («ЗАЛІЗНИЙ», «САТУРН», «202-Г», «263», «667») (1916 – 1950)

Дослідження розкриває життєвий шлях Василя Шеванюка, який у після-воєнний період був головним автором навчальних брошур для співробітників Служби безпеки (далі – СБ) Організації українських націоналістів (далі – ОУН). З'ясовано, що ранній період його життя пройшов на території Вінниччини та Донеччини, а сім'я зазнала переслідувань від радянської влади. Доведено, що Василь Шеванюк приєднався до підпілля ОУН наприкінці березня 1944 р. Досить швидко йому вдалося завоювати авторитет серед керівництва ОУН Станіславщини та Дрогобиччини. Під псевдонімами «Залізний», «Сатурн», а також поштовими адресами «202-Г», «263», «667» він займав високі посади у підпіллі: слідчого з особливо важливих справ при референтурі СБ Крайового проводу «Захід – Карпати» ОУН, референта СБ Дрогобицької округи ОУН, референта СБ Північно-західного крайового проводу «Москва» (Волинська область). Останнє призначення залишилося лише на папері, оскільки Василь Шеванюк не встиг прибути до свого терену: був убитий оперативною групою МДБ.

Ключові слова: ОУН, СБ, Вінницька область, Сталіно, Станіславська область, вишколи, навчальні брошури.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Сьогодні дослідження підпільно-повстанського руху, очолюваного ОУН та УПА, піднялося на такий рівень, при якому на події героїчного та драматичного минулого з'явилася можливість подивитися через призму персоніфікації. Виставляючи оцінку історичним фактам, усе виразнішою окреслюється роль конкретних осіб, діяльність яких тою чи іншою мірою вплинула на розвиток націоналістичного підпілля, невід'ємною складовою якого була Служба

Антонюк Ярослав Миколайович, доктор історичних наук, співробітник Галузевого державного архіву Служби безпеки України, м. Київ.

Трофимович Володимир Васильович, доктор історичних наук, професор кафедри історії ім. проф. М.П. Ковальського Національного університету «Острозька академія», м. Острог.

© Антонюк Я.М., Трофимович В.В., 2023

безпеки ОУН. Крім того, усвідомлення взаємозв'язку національно-визвольного руху та нинішньої боротьби за відновлення територіальної цілісності України у міжнародно-визнаних кордонах в умовах повномасштабної війни з російським агресором дасть змогу переосмислити тяглість чимало усталених на державному рівні традицій.

У керівництві Служби безпеки Карпатського краю ОУН були вихідці зі східних областей України. Зокрема, уродженець Опшнjanського р-ну (Полтавщина), референт СБ Чернівецького надрайону ОУН Іван Яценко («Юнак»), уродженець Сквирського повіту (Київщина), старший слідчий СБ Косівського надрайону ОУН Микола Корженівський («Коля»), а також уродженець Лебединського повіту (Сумщина), референт СБ Сторожинецького р-ну ОУН: Панас Сіренко («Степ») (*АУСБУ ЧО: 2–75; ГДА СБУ 2: 113–114; ГДА СБУ 3: 67, 119–126, 171–179*). Однак найвизначнішим серед них був Василь Шеванюк («Залізний»). Його аналітична робота мала вплив на розвиток усієї мережі СБ ОУН на теренах Західної України. Він був автором брошур: «Агентура НКГБ в дії», «Що повинен знати співробітник СБ», «В боротьбі з агентурою органів МГБ», «Окремі питання щодо структури органів МГБ-МВД», «На допомогу слідчим», «Випадок з практики» та інших (*Ільницький, 2009 – 2: 300*). Упродовж післявоєнного періоду вони відіграли ключову роль у підготовці есбістів.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Вперше невеликі довідки про «Залізного» з'явилися у біографічних додатках монографій Дмитра Веденєєва та Геннадія Биструхіна (*Веденєєв, 2006: 368; Веденєєв, 2007: 479*). Зазначену інформацію доповнили публікації Василя Ільницького (*Ільницький, 2009а: 393; Ільницький, 2009б: 300; Ільницький, 2012а: 185–186; Ільницький, 2012б: 68*). Незважаючи на беззаперечну наукову цінність, вони мають прогалини у висвітленні біографії Василя Шеванюка, містять певні неточності та помилки. Наприклад, що він вступив до УПА наприкінці 1943 р. (*Веденєєв, 2007: 479*), займав посаду «вишкільного референта» СБ Центрального проводу ОУН (*Веденєєв, 2006: 368*) тощо. З огляду на це, постає необхідність верифікувати та синтезувати раніше опубліковану інформацію, а також доповнити її багатьма вперше введеними до наукового обігу документами. Зазначене окреслює мету та завдання дослідження.



Василь Шеванюк

Виклад основного матеріалу. Народився Василь 5 травня 1916 р. в сім'ї жителів с. Пилява Тиврівської волості Вінницького повіту Подільської губернії (Російська імперія) Оксентія Даниловича та Євдокії Олексіївни Шеванюків. На той час у них уже була 11-річна донька Глафіра та 6-річний син Іван (*ГДА СБУ 5: 246; ГДА СБУ 9: 9*). Невдовзі у подружжя народилися ще двоє дітей. Для обробітку вони мали 10 гектарів землі, які забезпечували родині прожиття. Восени 1924 р. Василь вступив до 1-го класу семирічної народної школи в рідному селі. Проте у лютому 1930 р. за невиконання норм хлібопоставок Шеванюків «розкуркулили» та переселили в с. Круги. Від злигоднів Василя у серпні того ж року врятувала тітка, яка забрала його до себе в с. Хижинці Вінницького району. Після закінчення у 1932 р. семирічної школи, за допомоги товариша, він сфальшував документи та виїхав на початку вересня до брата. Останній працював диригентом хору в палаці культури м. Сталіно (нині – м. Донецьк) (*ГДА СБУ 1:172–173; ГДА СБУ 6: 244*). Ймовірно, у цей період В. Шеванюк оволодів технікою співу тенором, грою на флейті, а також вивчив чимало українських народних пісень (*ГДА СБУ 7: 41; ГДА СБУ 9: 113*). Паралельно він продовжив здобувати освіту на четвертому курсі вечірнього гірничого робфаку. У 1933 р. Василь цей заклад закінчив і вступив на перший курс гірничого інституту за спеціальністю інженер-теплотехнік. Паралельно упродовж 1935 – 1936 рр. він пройшов спецкурс військових

дисциплін та отримав звання молодшого лейтенанта артилерії. Влітку 1939 р. його направили в м. Кемерово (Кузбас). Не бажаючи туди їхати, випускник інституту переховувався у родичів своєї дружини в м. Ханженкове (нині входить до складу м. Макіївка). Лише 22 жовтня 1941 р. він повернувся до м. Сталіно та став працювати на відбудові шахт. 17 лютого 1942 р. йому вдалося влаштуватись інспектором до складу української допоміжної поліції, яку 1 листопада того ж року реорганізували в кримінальну поліцію. 2 вересня 1943 р. він у складі свого підрозділу залишив Сталіно (*ГДА СБУ 1: 172–173; ГДА СБУ 6: 244*). Місцем їхнього тимчасового осідку було м. Запоріжжя (*Щур, 2018: 89; ГДА СБУ 9: 8*). 1 жовтня 1943 р. В. Шеванюк прибув до Вінниці, де оселився у свого брата в будинку на вулиці Чкалова, 5. Останній працював диригентом хору в місцевому Спасо-Преображенському кафедральному соборі. Через два тижні Василь влаштувався на посаду слідчого міської кримінальної поліції («кріпо»). 2 січня 1944 р. він разом із двома братами й іншими родичами покинув місто. 20 березня того ж року поблизу м. Товсте (Чортківщина) німецьку оборону несподівано прорвав підрозділ Червоної армії. Внаслідок цього Шеванюки змушені були переховуватися. Прихисток їм надали жителі с. Ворвулинці та укривали від радянських військових у скирті соломи. Після того як німці розпочали з Кам'янця-Подільського контрнаступ на Бучач, Василь залишив родичів та пішов у напрямку м. Галич. У с. Галивчак його зупинили оунівці та запропонували приєднатися до підпілля (*ГДА СБУ 1: 172–173; ГДА СБУ 6: 244*).

Недовго роздумуючи, він погодився і під псевдонімом «Залізний» був направлений слідчим до референтури СБ Станіславського окружного проводу ОУН. Зважаючи на минуле, йому певний період не довіряли, підозрюючи у ймовірній співпраці з органами НКВС. Однак високим професіоналізмом та сумлінною працею слідчий швидко заслужив авторитет серед есбістів (*ГДА СБУ 7: 41*). Так, 5 червня 1944 р. він провів розслідування загибелі в лісі біля с. Грабівка Калуського повіту (Станіславщина) заступника Коломийського окружного провідника «Юнацтва» Степана Іванишина («Богуна»), стрільця УПА «Миколи» та учасника мережі «юнацтва» ОУН Василя Маслія. Судячи з протоколу, В. Шеванюк опитав місцевих дівчат, які натрапили у лісі на понівечених тортурами підпільників. Також провів криміналістичну

характеристику місця злочину, проаналізував ушкодження та навіть сфотографував положення тіл загиблих (*АЦДВР: 1*).

Невдовзі «Залізного» перевели на посаду слідчого з особливо важливих справ при референтурі СБ Крайового проводу «Захід–Карпати» (*ГДА СБУ 6: 245*). Його нареченою у цей період була керівниця організаційної референтури Коломийського надрайону ОУН Зиновія Гоянюк («Орися») з родини священника с. Залуччя на Коломийщині (*АСБУ в ІФО: 1–17; Сестри Гоянюк, 2022*).



Зиновія Гоянюк

17 жовтня 1944 р. в Чорному лісі на Станіславщині відбулася нарада ОУН щодо взаємин підпілля з поляками. Одним із доповідачів на ній був «Залізний». Він заявив, що Організація повинна скористатися рішенням про обмін населенням між Польським комітетом національного визволення та урядом Української радянської соціалістичної республіки. Для цього необхідно швидко зібрати якомога більше інформації про реалізацію зазначених домовленостей (*ГДА СБУ 7: 116*).

Зиму 1946 – 1947 рр. В. Шеванюк провів у кривці разом із референтом СБ Карпатського краю ОУН Володимиром Лівим («Митарем») на теренах Калущини. У цей період він проходив таємну перевірку. За її результатами «Митар» писав, що «пізнав його наскрізь». Зазначав: «Думаю, що він надійний, підтримувати зв'язок з більшовиками він не мав можливості (перебував увесь час під моїм безпосереднім контролем). Цей тип доволі скритний,

дуже боїться більшовиків. До самостійної роботи не допускається. Інтелектуально доволі добре розвинений. На агента не схожий. Якби хотів, мав можливість мене видати разом з документами. Не виключено, що міг до 1939 р. працювати сексотом НКВД, але дуже дрібним. Наприклад, знаю, що до мого приходу він не залучався до роботи проти НКВД–НКГБ. Його реферати «У поміч слідчим» та «Випадок з практики» є дуже слабкими. Знає до певної міри слідчу роботу. Його друг «Яр» характеризував мені як «неперевершеного» слідчого» (*ГДА СБУ 1: 157–158*).

Паралельно «Залізний» підготував звіт про своє перебування на Калущині. У ньому відзначив високу національну свідомість місцевого населення. Водночас зауважив, що оточуваний референт СБ Богдан Яцків («Денис») легковажить заходами конспірації. Слідчій справі та оформленню протоколів відводиться другорядна роль. Тому В. Шеванюк вважав за необхідне допомогти «Денису» у налагодженні зазначеної роботи, а також планував провести «вишкіл» для місцевих есбістів (*ГДА СБУ 7: 181–182*).

У квітні 1947 р. «Залізний» із своєю боївкою перебував у с. Новиця Перегінського р-ну Станіславської обл. Там він зустрівся з Євгенією Гуцуляк – дружиною загиблого повстанського командира Василя Адрюсяка («Різуна»). У розмові повідомив, що збирається в квітні йти на Закерзоння для зв'язку з командиром УПА-Захід Василем Сидором («Шелестом»). Підпільниця просила передати останньому, щоб їй допомогли перейти кордон (*ГДА СБУ 9: 113*). Однак через облави військ МДБ В. Шеванюк був змушений відмовитися від переходу на Закерзоння. У травні 1947 р. він провів десятиденний «вишкіл» у лісі біля с. Нижне Синьовидне Сколівського р-ну Дрогобицької обл. На ньому були присутні: технічний референт СБ Карпатського крайового проводу ОУН Степан Костирко («Артем»), референт СБ Стрийської округи ОУН Євген Пришляк («Чорнота»), його заступники – Михайло Хімчак («Влодко») та Олег Король («Бурунда»), слідчий Микола Петерко («Мостовий»), референт СБ Стрийського надрайону ОУН Зиновій Ліщинський («Сайгор»), технічний референт – Йосип Косило («Богдан»), референт СБ Стрийського р-ну ОУН Йосип Борис («Осип») зі своїм заступником Андрієм Креськівим («Беркутом»), референт СБ Сколівського р-ну ОУН Федір Будзь («Модест»), його технічний референт Михайло Будзь («Юрчик»), а також бойовики-охоронці – «Скорий» та «Ахіль». На «вишколі»

Василь Шеванюк розповідав про структуру органів МВС та МДБ, методи їхньої агентурної роботи (оперативні «легенди», комбінації), а також способи протидії (*ГДА СБУ 1: 232–233*).

На п'ятий день «вишколу» його таємно залишив «Артем», який намагався покинути підпілля та виїхати до м. Стрий. Однак втікача схопила та роззброїла міська боївка СБ. Після цього «Артема» передали «Залізному» для проведення розслідування. За його результатами 2 червня 1947 р. в лісі біля с. Орів Дрогобицького р-ну був скликаний «Револьюційний трибунал». Головував на ньому «Чорнота», «засідателем» був «Бурунда», «обвинувачувачем» – «Скит», а захисником – «Залізний». За вироком «Револьюційного трибуналу» підсудного понизили терміном на шість місяців до рядового стрільця. Крім того, відібрали годинник, пістолет та автомат ППС (пістолет кулемет системи Судаєва), оскільки його мали право носити лише керівники. Натомість видали гранату та автомат ППШ (пістолет-кулемет системи Шпагіна).

Через тиждень після суду «Залізний» провів біля с. Орів десятиденний «вишкіл» для есбістів Дрогобицького надрайону. Після цього перейшов на Самбірщину, де у червні 1947 р. також організував аналогічний захід. (*ГДА СБУ 4: 107, 134–138*).

Весною 1948 р. Василя Шеванюка призначили референтом СБ Дрогобицької округи ОУН. Його заступниками були Михайло Хімчак («Влодко») та Василь Цап'як («Потап»). Технічну роботу виконували Богдан Зборик («Черник») та Богдан Бондар («Байдак») (*ГДА СБУ 6: 326*). Також у підпорядкуванні «Залізного» була боївка з десяти осіб. До її складу входили: Антон Марусин («Улас»), Роман Кос («Кулька»), Богдан Савчин («Дуб»), Антон Фольтин («Зенко»), Іван Проців («Довбня»), «Вітер», «Грабовий», «Стрик», «Чорний», «Зозуля». Крім безпосередньо охорони вони займалися заготівлею продуктів, доставленням оунівської пошти, виконанням вироків та допомогою у слідчій роботі (*ГДА СБУ 9: 179–182; ГДА СБУ 10: 127–128*). На той період Василь Шеванюк використовував псевдонім «Сатурн», а також шифровані поштові адреси: «667», «263» та «202-Г» (*ГДА СБУ 6: 244; ГДА СБУ 9: 11*).

Наприкінці квітня – початку травня 1948 р. він провів «вишкіл» близько тридцяти есбістів у Болехівському лісі (Станіславщина). 16 серпня того ж року «Сатурну» було присвоєно військове звання «сотник СБ» (*Проданик, Гуменюк, 2016: 452*). У цей період він переховувався зі своєю боївкою в лісі між селами Нижне

Синьовидне Сколівського та Орів Дрогобицького р-нів. Водночас провів дводенний «вишкіл» для референтів СБ цих районів Степана Соколика («Ахіля») та Михайла Будзя («Юрчика»), а також кущового есбіста Петра Кузенка («Берези»).

На початку червня 1949 р. В. Шеванюк із частиною своєї боївки перейшов до лісу південніше с. Сукіль Болахівського р-ну, в серпні базувався біля с. Ямельниця, а з 11 жовтня – неподалік с. Нижнє Синьовидне. При цьому велике значення приділялося конспірації. «Сатурн» заборонив бойовикам розповідати в селах будь-яку інформацію про себе. На місцях базування робили якнайдалі від гірських річок, намагалися уникати шуму. Дрова різали ножами, багаття розводили лише вдень. Табір ретельно маскували, його цілодобово пильнували вартові. Йшли один за одним на відстані 10 метрів. Попереду був «Дуб», який добре знав місцевість, а «Сатурн» завжди йшов передостаннім (*ГДА СБУ 9: 182–184*).



Василь Шеванюк (на фото зліва)

У протоколах допиту Василя Шеванюка описували наступним чином: високого зросту, худорлявий, продовгувате обличчя покривали веснянки та рубці від віспи (вітрянки). Мав довгу шию з вираженим кадиком, прямий ніс, високий лоб, темного кольору очі та волосся, яке зачісував назад. Одягався у військовий однострій англійського взірця (сукняний френч та галіфе зеленого кольору), а також «петлюрівку» та чорні хромові чоботи. Взимку – додатково

у радянську шинель та шапку-вушанку. Носив портупею зі шкіряною польовою сумкою червоного кольору. На руці мав годинник прямокутної форми зі шкіряним ременем червоного кольору. Особисту зброю «Залізного» складали: автомат ППС з двома запасними дисками, пістолет ТТ (Тулський – Токарев) та польська граната. За характером був вдумливим, малослівним, врівноваженим, спокійним. Часто кури́в. Під час допиту намагався уникати тиску на підслідного. У разі необхідності доручав застосування «фізичних» методів своїм охоронцям. (*Льницький, 2012a: 185; ГДА СБУ 4: 146; ГДА СБУ 9: 8, 113, 178–179*).

У вересні 1949 р. «Сатурна» призначили референтом СБ Північно-західного краю ОУН «Москва», а тому він здав свої справи «Потапу», який очолив СБ Дрогобицького обласного проводу ОУН. Однак у встановлений час кур'єри з Волині не прибули. Тому був змушений перезимувати на Станіславщині (*Льницький, 2009a: 396*). У жовтні 1949 р. він зустрівся з провідником Стрийського р-ну ОУН Петром Угерою («Шрамом»). «Залізний» цікавився можливістю спорудження на зиму криївки. На це останній зазначив, що місце його укриття для цього непридатне, оскільки підтоплюється ґрунтовими водами. Після цього «Залізний» відізвав у сторону провідника Стрийського надрайону ОУН Петра Друля («Бора»). Після довгої бесіди останній погодився забезпечити на зимівлю криївку (*ГДА СБ 6: 291–295*).

19 березня 1950 р. оперативною групою УМДБ Дрогобицької обл. був схоплений «Шрам». На допиті він видав місце перебування «Сатурна» (*ГДА СБУ 8: 4*). Криївка знаходилася в м. Стрий (передмістя «Марцінівка»), у будинку місцевого жителя Дмитра Федорківа за адресою: вулиця Сколівська, 13. 4 квітня того ж року її оточила оперативна група МДБ. У криївці перебував «Сатурн» і провідник Стрийського надрайону ОУН Петро Друль («Бір»). Вони відмовилися здаватися, відкрили вогонь по нападниках та обоє загинули у перестрілці (*ГДА СБУ 5: 198–199; ГДА СБУ 10: 145, 159–160*). З криївки вилучили 2 автомати, 2 гвинтівки, 2 пістолети, набой, а також підпільне листування (*ГДА СБУ 8: 8*).

Зі здобуттям Україною незалежності щорічно у квітні члени Стрийської станиці Братства ОУН і УПА та міської організації Конгресу українських націоналістів (КУН) вшановують загиблих «Залізного» та «Бора» (*Карпенкова, 2013*).

Висновки. Життєвий шлях Василя Шеванюка спростовує радянський стереотип, нібито учасниками підпілля ОУН та УПА були виключно уродженці Західної України. Він демонструє, що навіть серед керівництва СБ – найбільш закритого «бандерівського» органу – були вихідці з Донеччини. Більше того, вони відігравали важливу роль в її розвитку. Також діяльність Василя Шеванюка засвідчує гнучкість та ефективність роботи есбістів. Доводить їхнє вміння швидко пристосовуватися до конкретних умов і впроваджувати нові методики у надзвичайно складних ситуаціях.

Використані посилання

АУСБУ в ІФО – Архів управління Служби безпеки в Івано-Франківській області. – АСБУ в ІФО. Ф. 4. Спр.8138.

АУСБУ ЧО – Архів управління Служби безпеки в Чернівецькій області. – АСБУ ЧО. Ф. 5. Спр. 2089.

АЦДВР – Архів Центру досліджень визвольного руху – АЦДВР. Ф. 9. Т. 12.

Веденєв Д., Биструхін Г. (2006). Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА (1920–1945). Київ: Генеза, 2006. 405 с.

Веденєв Д., Биструхін Г. (2007). Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945 – 1980-ті роки. Київ: К.І.С., 2007. 568 с.

ГДА СБУ 1 – Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ). Ф. 2. Оп. 1. Спр. 440.

ГДА СБУ 2 – ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 733.

ГДА СБУ 3 – ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 838.

ГДА СБУ 4 – ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 851.

ГДА СБУ 5 – ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 1022.

ГДА СБУ 6 – ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 1386.

ГДА СБУ 7 – ГДА СБУ. Ф. 13. Оп. 1. Спр. 372. Т. 5.

ГДА СБУ 8 – ГДА СБУ. Ф. 16. Оп. 1. Спр. 752.

ГДА СБУ 9 – ГДА СБУ. Ф. 65. Оп. 1. Спр. С – 9158. Т. 1.

ГДА СБУ 10 – ГДА СБУ. Ф. 65. Оп. 1. Спр. С – 9158. Т. 2.

Льницький В. (2009а). Характеристика кадрового складу підпілля у Дрогобицькій окрузі ОУН (перша половина 1945 р. – початок 1952 р.). *Збірник наукових праць Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії*. Київ: ННДІУВІ, 2009. Т. XXV. С. 386–399.

Льницький В. (2009б). *Дрогобицька округа ОУН: структура і керівний склад (1945–1952)*. Дрогобич: Вимір, 2009. 368 с.

Льницький В. (2012а). Кадрове наповнення Дрогобицького окружного проводу ОУН (1945–1952 рр.). *Український історичний збірник*. Київ, 2012. С. 174–191.

Льницький В. (2012б). Використання репресивно-каральними органами повстанських родин в агентурно-оперативних заходах у Карпатському краї ОУН (1945–1950 рр.). *Українознавство*. 2012. № 2. С. 68–74.

Карпенкова Н. (2013). «Залізний» і «Бор» – останні полегли герої ОУН–УПА (3.05.2013): https://fortuna-gazeta.com.ua/articles_

Проданик Д., Гуменюк В. (2016). *Коломийська округа ОУН: документи і матеріали референтури СБ. 1945–1950*. Київ; Торонто: Літопис УПА, 2016. 565 с.

Сестри Гоянюк (2022). Родинна пам'ять про війну: https://www.warmuseum.kiev.ua/_ua/projects/memory/13.php.

Щур Ю. (2018). *ОУН на території Запорізької області. 1940–1945. Документи і матеріали*. Торонто; Львів: Літопис УПА, 2018. 645 с.

References

Archive of the Administration of the Security Service of Ukraine in Ivano-Frankivsk region. F. 5. P. 8138.

Archive of the Administration of the Security Service of Ukraine in Chernivtsi region. F. 5. P. 2089.

Archive of the Center for Liberation Movement (hereinafter – ACLM)/ F. 9.T. 2.

Vedenev D., Bystrukhin G. (2006). Intelligence and counterintelligence of the Ukrainian nationalist movement and the UPA (1920–1945). Kyiv: Geneza, 2006. 405 p.

Vedenev D., Bystrukhin G. (2007). Duel without compromise. Confrontation between OUN special forces and Soviet special operations forces. 1945–1980s. Kyiv: K.I.S, 2007. 568 p.

Sectoral state archive of the Security Service of Ukraine (hereinafter – GDA SBU) 1. F. 2. Desc. 1. P. 440.

GDA SBU 2 – GDA SBU. F. 2. Desc. 1. P. 733.

GDA SBU 3 – GDA SBU. F. 2. Desc. 1. P. 838.

GDA SBU 4 – GDA SBU. F. 2. Desc. 1. P. 851.

GDA SBU 5 – GDA SBU. F. 2. Desc. 1. P. 1022.

GDA SBU 6 – GDA SBU. F. 2. Desc. 1. P. 1386.

GDA SBU 7 – GDA SBU. F. 13. Desc. 1. P. 372. T. 5.

GDA SBU 8 – GDA SBU. F. 16. Desc. 1. P. 752.

GDA SBU 9 – GDA SBU. F. 65. Desc. 1. P. 9158. T. 1.

GDA SBU 10 – GDA SBU. F. 65. Desc. 1. P. 9158. T. 2.

GDA SBU, f. 13.

GDA SBU, f. 16.

GDA SBU, f. 65.

Ilytskyi V. (2009a). Characteristics of the underground staff in the Drohobych district of the OUN (first half of 1945 – early 1952). *Collection of scientific works of the National Research Institute of Ukrainian Studies and World History*. Kyiv: NNDIUVI, 2009. T. XXV. P. 386–399.

Ilytskyi V. (2009b). Drohobych OUN district: structure and leadership (1945–1952). Drohobych: Vymir, 2009. 368 p.

Ilytskyi V. (2012a). Staff structure of the Drohobych OUN district leadership (1945–1952). *Ukrainian historical collection*. Kyiv, 2012. P. 174–191.

Ilytskyi V. (2012b). Use of repressive and punitive bodies of insurgent families in intelligence and operational activities in the Carpathian region of the OUN (1945–1950). *Ukrainian Studies*. 2012. № 2. P. 68–74.

Karpenkova N. (2013). «Zaliznyi» and «Bor» – the last fallen heroes of the OUN-UPA (May 3, 2013): <https://fortuna-gazeta.com.ua/articles>

Prodanyk D., Gumeniuk V. (2016). Kolomyia district of the OUN: documents and materials of the Security Council reference. 1945–1950. Kyiv; Toronto: Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army, 2016. 565 p.

The Goianiuk Sisters (2022). Family memory of the war: https://www.warmuseum.kiev.ua/_ua/projects/memory/13.php

Shchur Y. (2018). OUN in the Zaporizhzhia region. 1940–1945. Documents and materials. Toronto; Lviv: Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army, 2018. 645 p.

**Antoniuk Ya., Trofymovych V.
CHIEF ANALYST OF THE OUN SB FROM DONETSK: VASYL SHEVANIUK («ZALIZNYI», «SATURN», «202-G», «263», «667») (1916 – 1950)**

The study reveals the life of Vasyl Shevaniuk, who in the postwar period was the main author of training brochures for the Security Service (hereinafter – SB) of the Organization of Ukrainian Nationalists (hereinafter – OUN). It was found that his early life period was spent in Vinnytsia and Donetsk, and his family was persecuted by the Soviet authorities. It was proven that Vasyl Shevaniuk did not serve in the bodies of the People’s Commissariat of Internal Affairs (NKVD), and gained investigative practice in the criminal police under the control of the German invaders. He joined the OUN underground in late March 1944 on the territory of Stanislav region. Vasyl Shevaniuk quickly managed to gain authority among the OUN leadership of Stanislav and Drohobych territories. He held high positions in the underground under the pseudonyms «Zaliznyi», «Saturn», as well as postal addresses «202-G», «263», «667»: the investigator on especially important cases at the reference of the Security Service of the National Command «West-Carpathians» of the OUN, officer of the Security Service of the Drohobych district of the OUN, the officer of the Security Service of the North-Western regional branch «Moskva» (Volyn region). The last appointment remained only on paper, as he did not arrive in place and was killed by the MGB operational group. Vasyl Shevaniuk’s life path rejects the Soviet stereotype that members of the OUN and UPA underground were exclusively natives of Western Ukraine. This testifies that even among the leadership of the SB, the most closed «banderivtsi» body, there were Donetsk region natives. Moreover, they played an important role in its development. Vasyl Shevaniuk’s activity also testifies to the flexibility and efficiency of esbists. It proves their ability to quickly adapt to new conditions and implement new techniques under extremely difficult conditions.

Keywords: OUN, SB, Vinnytsia region, Stalino, Stanislav region, training, educational brochures.